

Nesîmî'ye Yakıştırılan Bir Kalıp Söz: *Ĥâzır Bâş**

ÖMER ZÜLFE**

A Phrase Attributed To Nesimi: *Ĥâzır Bâş*

Ö Z E T

*Sade, akıcı ve duygu yüklü şüirlerinde, korkusuzca ifade ettiği düşünceleriyle Nesîmî [ö. 820/1417 (?)], Türk edebiyatında güçlü ve yaygın bir etkiye sahiptir. Mensup olduğu sistem doğrultusunda ileri sürdüğu fikirleri, geçmişten günümüze kadar ciddi eleştirilere maruz kalmış olsa da şairlik yeteneği ve Türkçenin yüz akı sayılabilecek şüirleriyle o, Türk edebiyatında silinmez bir iz bırakmayı başarmıştır. Ölümünden sonra, Ĥallâc-ı Manşûr [ö. 309/922] örneğinde olduğu gibi hem mahkeme sürecinde, hem de işkenceyle idamı sırasında olağanıüstü olayların cereyan ettiğine dair rivayetler yayılmıştır. Nesîmî'nin çevresinde oluşan bu etkinin bir neticesi olarak kaynaklarda kayıtlı bir rivayet, Fars ve Türk şüirinde birçok örneğine rastlanan *hâzır bâş* kalıp sözünün/deyiminin Nesîmî ile şeyhi Fazlu'llah-ı Ĥurâfî [ö. 796/1394] arasında gerçekteştiği iddia edilen bir muhavereye dayandığı yönündedir. Bu makalede, rivayetin yer aldığı kaynaklardaki bilgiler sıralandıktan sonra *hâzır bâş* kalıp sözünün Türk dili ve edebiyatındaki örnekleri üzerinde durulmuş, uğradığı anlam genişlemesine dikkat çekilmiş ve bazı değerlendirmelerde bulunulmuştur. Böylelikle *hâzır bâş* kalıp sözünün anlam alanı geçmişten günümüze ana hatlarıyla belirlenmeye çalışılmıştır.*

ANAHTAR KELİMELE R

Osmanlı şüiri, Nesîmî, kalıp söz, *hâzır bâş*.

ABSTRACT

*Nesîmî [d. 820/1417 (?)] has a strong and widespread influence in Turkish literature with his simple, fluent and emotionally charged poems and with his thoughts that he expressed fearlessly. Although he has been subjected to serious criticism from the past to the present day for his ideas in line with the system he belongs to, he has managed to leave an indelible mark in Turkish literature with his poetic talent and poems which can be considered as one of the peaks of Turkish language. After his death, there were rumors that extraordinary events took place both during the court process and his execution with torture, as similar to the case of Ĥallâc-ı Manşûr [d. 309/922]. As a result of this influence around Nesîmî, a narrative recorded in the sources suggests that the phrase *Ĥâzır Bâş*, which is found in many examples in Persian and Turkish poetry, is based on a conversation between Nesîmî and his Sheikh Fazlu'llah-ı Ĥurâfî [d. 796/1394]. In this article, after the information in the sources that mentions this narrative are listed, the examples of the phrase *hâzır bâş* in Turkish language and literature are emphasized, attention is drawn to the expansion of meaning and some evaluations are made. Thus, the meaning area of the phrase *hâzır bâş* was tried to be outlined from the past to the present.*

KEYWORDS

Ottoman poetry, Nesimi, phrase, *hâzır bâş*.

* Makalenin Geliş Tarihi: 04.01.2021 / Kabul Tarihi: 01.05.2021.

** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (omerzulfe@gmail.com), Orcid Id: 0000-0001-8932-9299.

Giriş

Aşkın, coşkulu ve tutkulu ruhundan taşan içli, çarpıcı ve yakıcı şiirleriyle olduğu kadar maceralı, tehlikeli ve acılı hayatıyla Nesîmî, Osmanlı şiirinde şairliğiyle sesini bugünlere duyurabilmiş ve acıklı ölümüyle menkabevî bir kişiliğe bürünerek sonsuzluğa adını kazımış bir şahsiyettir. Osmanlı şairlerinin muhayyilesinde o, davası yolunda aşkla yürüyen ve gördüğü işkenceler karşısında geri adım atmıyarak canını seve seve veren bir kahraman¹ olarak tecessüm eder. Kapılmış olduğu Hurûfîlik akımının cezbesiyle vahdet-i vücûd yolunda ifade ettiği düşünceler, Nesîmî'yi çileli bir idama sürüklerken şairlik kabiliyetinin aynası durumundaki acı, duygulu ve etkileyici şiirleri onu bir efsane hâline dönüştürmüştür. Nesîmî'nin başından geçen bu macera, sözün ve dolayısıyla şiirin hem yıkıcı hem de yapıcı sınırsız gücünü gösteren eşsiz bir örnektir. Hayat ve dil arasındaki sarsılmaz ilişki, bazen hayatı, bazen dili değiştirip dönüştürür. Söylediği söz şairin veya o tür sözleri söyleyenlerin hayatına mâl olabilirken feda edilen hayatın insanda yarattığı sarsıntı dilde değişmelere yol açabilmektedir. Kuvvetli bir ihtimalle yakıştırma olsa bile bu minvalde ortaya çıkan ve geçmişten günümüze kadar varlığını sürdürebilmiş olan *hâzır bâş* kalıp sözü, hayatın ve dilin güçlü etkileşimini gözler önüne serecek niteliktedir.

Bir Kalıp Söz Olarak: *Hâzır Bâş*

Nesîmî'nin yargılanmasından idamına kadar geçen süre zarfında gerçekleştiği iddia edilen olağanüstü olaylar, Nesîmî portresini renklendirip canlı tutarken gerçekliği tartışmalı da olsa mahkeme sürecinden öncesine dayanan bir anlatı, Nesîmî'nin dile ve söyleyişlere de nüfuz eden güçlü etkisini gösterecek niteliktedir. Buna göre şeyhi Fazlu'llâh-ı Hürûfî ve Nesîmî arasında geçen konuşma neticesinde Fazlu'llâh'ın söylediği beyit, Farsçada *hâzır-kındîl bâş*, *hâzır-dem bâş* ve *hâzır bâş* biçiminde ve Türkçede *hâzır bâş* ve değiştirilerek *hazır-baş ol-* ve *hazır ol-* şeklinde kullanılan kalıp söze kaynaklık etmiştir. Farsça-Türkçe deyim sözlükleri arasında hatırı sayılır bir ehemmiyeti hâiz olan Mîrek

¹ Nesîmî'nin şiirin dünyasındaki efsanevî kimliği hakkında ayrıntılı bilgi için: Kayaokay 2017: 193-216.

Muhammed Nakşbendî-yi Tâşkendî'nin *Nevâdirü'l-Emsâl*'inde [y. 1020/1611] şu şekilde geçer:

hâzır u kındîl bâş: "Tedârük üzre ol ve kelleyi şaķın" déyicek maħalde zurefâ-yı 'Acem *hâzır u kındîl bâş* dérler. Bu meşelin mevrîdini üstâdum Muħlışî-yi Bedehşânî ĥazretlerinden su'âl eyledüm, cevâbda buyurdılar ki "Seyyid Nesîmî ĥazretleri Ĥaleb'e gitmeg için destür dilediği ĥâlde pîri ve iki cihânda dest-gîri olan Cenâb-ı Şeyħ Fazlu'llâh *ķuddise sırrehu'l-ilâh* ĥazretleri bu beyt-i 'ibret-âmîz ile Seyyid Nesîmî'ye cevâb vermişdür. Bu beytin mışra'-ı şânîsi ol zemândan berü rüzmerre-i A'câm olmuşdur. Beyt: $\approx$ *ger be-sefer mî-rev-î ez-Ĥaleb endîşe kun / ver be-Ĥaleb mî-res-î hâzır u kındîl bâş* (Mîrek 1611: 19^a).

Bu bilgi daha sonra yazılan Farsça-Türkçe mesel sözlüklerine kaynak teşkil etmiştir. Konuyu, *Mecme'ü'l-Emsâl* [y. 1143/1731] adlı hacimli ve değerli eserinde, rivayet zincirini de belirterek en ayrıntılı olarak işleyen Ĥâlîş İbrâhîm-i Pozarefçevî'dir [ö. 1165/1751-52]. Ĥâlîş, *Nevâdirü'l-Emsâl*'den alıntı yaptıktan sonra *hâzır u kındîl bâş* sözünün kendisinden önceki kaynaklardaki farklarına değinmiş ve benzeri sözleri de eserine alarak konuyu açıklıģa kavuşturmuştur:

"**hâzır u kındîl bâş:** tedârük üzre ol ve kelleyi şaķın déyicek meħalde zurefâ-yı 'Acem *hâzır u kındîl bâş* dérler bu meşelin mevrîdini üstâdum Muħlışî-yi Bedehşânî ĥazretlerinden su'âl eyledüm cevâbda buyurdılar ki "Seyyid Nesîmî ĥazretleri Ĥaleb'e gitmeg için destür dilediği ĥâlde pîri ve iki cihânda dest-gîri olan ~ Cenâb-ı Şeyħ Fazlu'llâh *ķuddise sırrehü'l-ilâh* ĥazretleri bu beyt-i 'ibret-âmîz ile Seyyid Nesîmî'ye cevâb vermişdür bu beytin mışra'-ı şânîsi ol zemândan berü rüzmerre-i A'câm olmuşdur beyt: $\approx$ *ger be-sefer mî-rev-î ez-Ĥaleb endîşe kon / ver be-Ĥaleb mî-res-î hâzır u kındîl bâş* [Çeviri: Şayet Haleb'e gideceksen iyi düşün ve eğer Haleb'e varırsan kelleyi sakın, hazırlıklı ol!"] min-*Nevâdirü'l-Emsâl* emmâ *Destürü'l-'Amel-i Rıyâzî* ve Şu'ürîde vâv-ı 'âtfesüz *hâzır-ķındîl-bâş* zıkr olunmuşdur ve Şeyħ Yakîn daħı öyle taħrîr eylemiş ģâlibâ keşret-i isti'mâl ile vâv ĥazf olunup Furs-i cedîdde öyle isti'mâl vârid olmuşdur ve bu beyt-i mezbûrı bu vech ile taħrîr eylemişlerdür

~ [Şeyh Fazlu'llāh] beyt ≈ *ger be-sefer mī-rev-ī ez-Haleb endīşe kun / ver be-Haleb mī-res-ī hāzır-ķındīl bāş* bu beyti Nesīmīye şeyhi pend édüp naşīhat-i pīrāneyi zīver-i gūş-ı kabūl étmeyüp ğaflet ve zuhūl üzre oldıġından 'ākıbet şehr-i Haleb'de ber-dār oldıġı şöhre-i her şehr ü diyār olmuştur min-*Destūr-ı Şu'ūrī*." (Güneş 2020: 571-572, 3268).

Eldeki verilere göre Nesīmī, şeyhi Fazlu'llāh-ı Hūrūfī'den Haleb'e gitmek için izin istemiş; Fazlu'llāh, "Şayet Haleb'e gideceksen iyi düşün ve eğer Haleb'e varırsan kelleyi sakın, hazırlıklı ol!" anlamında bir beyitle onu uyarılmış; fakat Nesīmī, şeyhinin öğüdüne kulak asmayarak Haleb'e gitmekten çekinmemiş ve orada tutuklanıp yargılandıktan sonra işkenceyle öldürülmüştür. Fazlu'llāh'ın söylediġi rivayet edilen *ger be-sefer mī-rev-ī ez-Haleb endīşe kun / ver be-Haleb mī-res-ī hāzır-ķındīl bāş* beytindeki *hāzır-ķındīl bāş* söz öbeġi, yaşanan olayın sloganı hâline gelmiştir.

Nevādirü'l-Emsāl'de Mīrek Muḥammed Naķşbendī-yi Taşkendī'nin üstadı olan Muḥlīşī-yi Bedehşānī'ye dayandırılan bu rivayet ilk bakışta, olayın Nesīmī Haleb'e gitmeden hemen önce gerçekleşmiş izlenimini uyandırmaktadır. Fazlu'llāh'ın 1394 tarihinde, Nesīmī'nin de 1417 civarında öldürüldüġü dikkate alınırca tarih aralıġı noktasında bir çelişkiden söz edilebilir. Bu durumda iki türlü tahmin yürütmek mümkündür. İlk ihtimale göre olay, Fazlu'llāh hayattayken gerçekleşmiş; Nesīmī, şeyhinin uyarısına ilk anda uymakla birlikte sonradan unutarak veya dikkate almayarak Haleb'e gitmiş ve kendi sonunu hazırlamıştır. İkinci ihtimale göre ise böyle bir olay hiç gerçekleşmemiş, Fazlu'llāh'tan sadır olan bu beyit sonradan Nesīmī'nin macerasına uyarlanmıştır. Olayın Nesīmī Haleb'e gitmeden hemen önce vuku bulmuşçasına anlatılması ve bu tür rivayetlerin çoġu kez ciddi şüpheler barındırması, ikinci ihtimali güçlendirmektedir. Zaten, olayın bir yakıştırmadan veya uydurmadan ibaret olması bir yana, *hāzır-ķındīl bāş* söz öbeġini ilk dile getiren de Fazlu'llāh değildir. Ondan önce Fars şiirinde bu sözü ve aşağı yukarı benzer yapıda olanlarını görmek mümkündür. (Güneş 2020: 2043-2044).

Yukarıda sıralanan tereddütler ve getirilen örnekler çerçevesinde, bu rivayetin ve rivayetle birlikte yaygınlaşan kalıp sözün Nesīmī'nin

hikâyesine sonradan yakıştırıldığı açıktır. Fakat ne olursa olsun, bu kurgu, Nesîmî'nin derin etkisini ve yaygın şöhretini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Osmanlı Şiirinde: *Hâzır Bâş* Kalıp Sözü

Osmanlı şiirinde *hâzır bâş* ve *hâzır-bâş ol-* biçiminde kullanılan kalıp söz, kaynaklarda belirtildiği gibi 'hazır ol, dikkatli ol, tetikte ol, tedbiri elden bırakma; tetikte olmak, uyanık olmak, dikkatli olmak' anlamlarına gelecek şekilde geçmekle birlikte 'cesur, yiğit, atılgan, ayağına çabuk, gayretli, mert'² biçiminde anlam genişlemesine uğramıştır. Bunun yanı sıra 'hizmetkâr, düzenli ve sabit görevli, takipçi' (Steingass 1892: 408), "askerleri talim vb. çağırarak/davet etmek için söylenen söz veya bir aletten çıkan ses; bir emirin hizmetinde her zaman hazır bulunan kimse" (Déhğodâ 1998: 16, 8518) ve 'hazır ol; hep yerinde, her zaman hazır'³ anlamları da sözlüklerde kayıtlıdır.

Örneklere bakıldığında *hâzır bâş* kalıp sözü çerçevesinde iki anlam alanı oluştuğunu söylemek mümkündür. İlkinde, kaynaklarda Nesîmî'yle ilgili anlatılan rivayete ve sözlüklerde verilen bilgilere uygun olarak sonunda ölüm tehlikesi bulunan bir durum karşısında 'hazır ol, hazırlan, tetikte ol, kendini sakın, dikkatli ol'⁴ anlamlarının vurgulandığı görülür:

dédi hâzır bâş érişür tîr-i dil-düzum saña

dédüm éy mecrûh sînem merhemi cân üstine (Lâmi'î, Burmaoğlu 1983: g. 430/2)

[= "Hazır ol, gönül delen okum sana erişecek" dedi. "Ey yaralı göğsümün merhemi! Can üstünde yerin var." dedim.]

² "Göñüllü, deli qanlı, şevqlü, keyflü, şeremetlü, cüst, çüst, 'aşqın, şox, çâlâk, —alacer, alacris; yarar, gayretlü, çâpük, merdâne, —gnavus": Tulum 2011: 834.

³ "O. **hazırbaş** 'hazır ol!; hep yerinde, her zaman hazır' < Fa, **hâzır-bâş** a.m. **hâzır** ve **bâş** 'ol']. * "**Hâzır bâş!**" **déyü bir birlerine haber éderler.** ('Âlî 1975 s. 132). * **Ma'a zâlik levend-i hâzır-bâş tîğ-i hûn-pâşdan cüdâ olmak cidden münâsib degüldür.** (a.e. s. 134)." Andreas Tietze 2009: II, 286.

⁴ Bu anlamda ibareyi Farsça cümle yapısına uygun olarak "*hâzır bâş*" biçiminde yazmak daha doğru olacaktır.

bu halka halka olup görünen felek şanma

bir ejdehā imiş ol yedi başlu hāzır bāş (Necātī, Tarlan 1963: Mersiye. 1/1/7)

[= Bu halka halka görünenin gök katmanları olduğunu sanma. O yedi başlı bir ejderha imiş, dikkatli ol.]

ölice k rāh-ı 'ışıkında yığalar kabriüm üzre taş

harāmīlik durur yollar k'ola 'uşşāk hāzır bāş (Hecrī, Zülfe 2016: g. 76/1)

[= Bu yol tehlikelidir, âşıklar tetikte olsunlar diye aşk yolunda öldüğümde kabrimin üstüne taş yığsınlar.]

Osmanlı şiirinde teşekkül eden ikinci anlam alanı, canını feda etmeye hazır kimseyi tanımlayacak şekilde 'cesur, yiğit, atılgan, ayağına çabuk, gayretli, mert, serdengeçti, kelle koltukta, fedai, arzulu, aşırı istekli, gönüllü'⁵ anlamları çerçevesinde şekillenmiştir. Beyitlerde dikkat çeken bir başka husus da 'ol' anlamındaki Farsça "bāş" fiilinin Türkçe 'baş, insan başı' anlamına yakın bir biçime bürünmesidir. Başına geleceklerden dolayı gocunmayan ve başını her zaman hizmete hazır tutan bir köle veya fedai hayalinin canlandırıldığı beyitlerde *ser, baş, tāk, gün, güy* ve *mihr* gibi doğrudan 'baş' anlamına gelen veya şekil olarak insan başını hatırlatan kelimeler, imalara dayalı bir çağrışım ağı oluşturur:

ser vériir evvel kademde 'aşka hāzır-bāş olan

cān vériir rāh-ı maḥabbetde ḡama ḥāldāş olan (Mişālī, Gıynaş 2014: g. 5566/1)

[= Yiğit olan daha ilk adımda aşk uğruna başını verir. Tasaya yoldaş olan aşk yolunda canını verir.]

nergise çıkdı ayaḡuñ topraḡı éy nūr-i çeşm

gerçi hāzır-bāş idi ḡonçe o tāk-ı devlete (Mesīhī, Mengi 1995: g. 238/4)

[= Ey göz nuru! Her ne kadar gonca o saadet tacına gönüllü ise de ayağının toprağı nergise nasip oldu.]

⁵ Kalıp sözdeki anlam ve yapı farkını belirtmek adına bu tür yerlerde "hāzır-bāş" imlasını tercih etmenin faydalı olacağı kanaatindeyim.

yérini evc-i şeref eyler felekde gün gibi

güy-veş şevgân-i mihr-i yâre hâzır-bâş olan (Sa'yî, Korkmaz 2013: g. 132/5)

[= Sevgilinin aşk/güneş şevgenine topmuşçasına arzulu olan güneş gibi göklerde şeref doruğunda yer bulur.]

başumı aldum ele dilberümüñ yolında

er olan kişi gerekdür kim ola hâzır-bâş (Şem'î, Karavelioğru 2014, g. 82/4)

[= Sevgilimin yolunda ölüümü göze aldım; yiğit olan kişinin kelle koltukta olması gerek.]

Özellikle geç dönem Osmanı Türkçesi metinlerinde kalıp sözün *hâzır-bâş ol-* şeklinde söz konusu edilmesi dikkate değerdir:

"Hâzır baş olmak: eski. Hazır durumda olmak, hazırlanmak: *Servi Kapısı içre bostancılar silâhları ile hâzır baş olsunlar* (Mec. Um. Bel.). *Pes imdi hâzır baş olup deyrin demir kapısın dak ettik, üst mazgal deliğinden bir ruhban başın çıkarıp lisân-ı Alaman ile: "Kimsiz, ne istersiz?" dedi* (Fahri Celal)." (Ayverdi 2005: II, 1249).

Örnekler Farsça kaynaklı sözün kaynak dildeki anlamından ve gramer yapısından uzaklaştığını ve zamanla Türkçenin anlam düzenine uyarak yerlileştiğini gösteriyor. Farsça emir kipindeki *bâş* sözcüğü yazılış ve söyleniş bakımından aynı olan Türkçedeki 'insan başı, kafa' anlamlarındaki *baş* sözcüğüne dönüşmüş olmalıdır. Böylelikle 'hazır ol' manasındaki Farsça *hâzır bâş* söz öbeği değişerek *hazır baş*, 'başı hizmete hazır, gönüllü, tetikte, dikkatli, hazır, uyanık, fedakâr' biçimine bürünmüş ve *ol-* fiiliyle kullanıldığında 'tetikle ol-, uyanık ve dikkatli ol-' anlamlarını kazanmıştır. Ayrıca yaşayan Türkçede yaygın olarak geçen *hazır ol* emir cümlesinin ve *hazır ol-* ibaresinin⁶, doğrudan *hâzır bâş* kalıp

⁶*"Hazır ol:* 1. Askerlikte göğüş ve gözler ileride, eller uyluklara yapışmış, topuklar birbirine bitişik, vücut ve baş dimdik olmak üzere durma (vaziyeti): *Jimnastik dersinde hazır ol vaziyetinde birkaç çocuk durmuşlar, birbirlerine dillerini çıkarırlar* (Malik Aksel). 2. Bu vaziyette durulması için verilen emir. *Hazır olmak:* Hazır durumda bulunmak: *Ebe kısmı her zaman hizmete hazır olmalı* (Ahmed Midhat Efendi). *Öyleyse hazır olalım haydi...* (Ömer Seyfeddin)." (Ayverdi 2005: II, 1249).

sözünden kaynaklandığını söylemek güç olsa da bir benzerliğin bulunduğu da açıktır.

Sonuç

Sonuç olarak şunlar söylenebilir: Nesîmî'nin maceralı hayatı ve elemli ölümünden sonra şeyhi Fazlu'llâh'ın da dahil edildiği bir olay kurgulanmış, Fars şiirinde çeşitli versiyonlarıyla zaten var olan *hâzır bâş* kalıp sözü Fazlu'llâh'ın beytinden hareketle bu olayı hatırlatmak üzere anılmaya başlanmış ve böylelikle Nesîmî merkezinde gelişen menkıbelere bir yenisi daha eklenmiştir.

Bütün bunlar bir yana kaynağı ne olursa olsun *hâzır-bâş* kalıp sözü, Osmanlı şiirinde 'hazır ol, hazırlan, tetikte ol, kendini sakın, dikkatli ol' ve 'cesur, yiğit, atılgan, ayağına çabuk, gayretli, mert, serdengeçti, kelle koltukta, fedai, arzulu, aşırı istekli, gönüllü' anlamlarına gelecek şekilde söz konusu edilmiştir.

Yine bu çerçevede Türkçede emir olarak kullanılan "Hazır ol" sözünün *hâzır bâş* kalıp sözüyle ilgili olduğunu söylemek güçtür; ancak, zayıf bir ihtimal de olsa yakın coğrafyada ve güçlü etkileşim hâlinde olan iki dil arasında ortak söyleyiş biçimlerinin bulunabileceğini göz önünde bulundurmak gerekir.

Kaynakça

- AYVERDİ, İlhan (2005), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük=Kubbealtı Sözlüğü*, İstanbul: 1. C. LXXVII, 1125 s., 2. C. 1127-2372 s., 3. C., 2373-3549 s., Kubbealtı Neşriyat.
- BURMAOĞLU, Hamit Bilen (1983), *Lâmi'î Çelebi Dîvânı: Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvân'ının Tenkidli Metni*, Erzurum 4+408 s., Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora Tezi.
- DÉHHODĀ, 'Alī Ekber (1998), *Luğat-nāme*, Tahrān 16 C., İntişārāt-ı Dānişgāh-ı Tahrān; Zīr-i Nāzar: Muḥammed MO'ĪN, Seyyid Ca'fer ŞEHĪDĪ.

- GIYNAş, Kamil Ali (2014), *Pervane Bey Mecmuası, Topkapı Sarayı Bağdat 406*, Eskişehir: 1. C., 992 s., 2. C., 992 s., 3. C., 992 s., Eskişehir Valiliği, Akademik Kitaplar, 81/1.
- GÜNEş, Murat (2020), *Hâliş İbrâhîm-i Pozarefçevî [öl. 1752] Mecme'u'l-Emsâl İnceleme, Tenkitli Metin, Dizinler, Açıklamalar*, İstanbul: LXXXIV+2125 s., Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi.
- KARAVELİOğLU, Murat Ali (2014), *şem 'î Dîvânı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım) Prizrenli şem 'î (ö. 1529-30)*, İstanbul: 362 s. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları: 27, Edebiyat ve Sanat Serisi: 9.
- KAYAOKAY, İlyas (2017), "Klasik Türk şiirinde Bir Efsanevî Kahraman Olarak Seyyid Nesîmî", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 2017, 19. sy., 193-216. s.
- KORKMAZ, Levent (2013), *Mecmû'a-i Eř'âr (Süleymaniye Ktp. Tahir Ağa 285) (İnceleme-Tenkitli Metin)*, İstanbul: 318 s., Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- MENGİ, Mine (1995), *Mesîhi Divanı*, Ankara 1995, V+303 s., Atatürk Kültür Merkezi Divanlar Dizisi 1.
- MİREK, Muhammed Nakşbendî-yi şaşkendî (1611), *Nevâdirü'l-Emsâl: Süleymaniye Yazma Eser Ktp.*, Esad Efendi 2944.
- REDHOUSE, Sir James W. (1890), *A Turkish And English Lexicon/Kitâb-ı Ma'ânî-i Lehce*, Constantinople 1890, XVI+2224 s.
- STEINGASS, F[rancis] [Joseph] (1892), *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, London: VIII+1539 s.
- TARLAN, Ali Nihat (1963), *Necati Beg Divanı*, İstanbul: [II]+XXVIII+557 s., Millî Eğitim Basımevi.
- TIETZE, Andreas (2009), *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı Sprachgeschichtliches und etymologisches Wörterbuch des Türkei-Türkischen*, İstanbul-Wien 2002, 1. C., 763 s.; 2. C, Wien 2009, 440 s., Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften; Simurg Kitapçılık, Yayıncılık ve Dağıtım Ltd. şti. Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- TULUM, Mertol (2011), *XVII. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, (Birinci Kitap Meninski'nin Thesaurus'u ve XVII. Yüzyıl İstanbul Türkçesi; İkinci Kitap XVII. Yüzyıl Türkçesi Söz Varlığı), Ankara: 1960 s., Atatürk

Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları:
1036.

ZÜLFE, Ömer (2016), *Hecrî Kara Çelebî Muhyiddîn Mehmed [ö. 1557] Dîvân İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin*, Ankara: 213+34 s., Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 1197.